

Dirençli Toplum Yaklaşımında “Bilinç” Olgusu ve Kent Planlama ile İlişkisi

Ayşe ÖZYETGİN ALTUN¹

Öz

Dirençlilik kavramı, sistemlerin herhangi bir tehdide maruz kalmaları halinde bu tehdidin yaratacağı olumsuz etki ve değişimlere karşı durabilme, dayanabilme, etkiyi özümseyebilme, etkiye karşı uyum sağlayabilme, etki sonucu kendini toparlayabilme, iyileşme anlamlarını içerecek şekilde tanımlanmaktadır. Afetlere karşı dirençli toplum ve mekânın gelişimi afet risk azaltımı ve yönetiminin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Kent planlama ise kentlerin özgün toplumsal ve mekânsal özelliklerini analiz ederek ilişkiyi yorumlamak ve zarar azaltıcı mekânsal gelişme kararlar üretmek yükümlülüğündedir.

Araştırmanın amacı afetlere karşı toplumsal bilincin geliştirilmesi kapsamında kent planlamanın rolünün ne olabileceği ve nasıl gerçekleştirilebileceğinin tartışılmasıdır. Araştırma yöntemi bilgi, farkındalık ve bilinç kavramlarının afet risk azaltımı ve yönetimi literatüründeki karşılığının derinlemesine incelenmesi ile elde edilen tanımların Türkiye’deki kent planlama sistemi ve politikaları ile karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda kent planlamanın katılımcı süreçler ile gerçekleştirilmesi dirençli toplumlar için gerekli olan bilginin üretilmesi ve paylaşılmasında önemli rol üstlenebileceği görülmektedir. Türkiye örneğinde tarihsel süreçte kentleşme ve kent planlamaya hâkim politikaları incelenerek toplumsal afet bilincinin gelişmesi konusundaki etkisi tartışılmıştır. Türkiye örneğinde kent planlamanın etkisinde kaldığı imar affı ve kentsel dönüşüm uygulamalarının afetlere karşı toplumsal bilincin geliştirilmesi yönünde değerlendirilmeye alınması gerekliliği tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilinç, Toplumsal Farkındalık, Dirençli Toplum, Afet Risk Azaltımı ve Yönetimi, Kent Planlama, İmar Affı, Kentsel Dönüşüm

The “Consciousness” Phenomenon in the Resilient Community Approach and Its Relationship with Urban Planning

Abstract

Resilience concept is defined to include the meanings of being able to stand up to, endure, absorb the effect, adapt to the effect, recover as a result of impact, and recover from the negative effects and changes for systems. The development of disaster-resilient society and space is among the basic principles of disaster risk reduction and management. Urban planning, on the other hand, is obliged to analyze the unique social and spatial characteristics of cities and to interpret the relationship and to produce loss-reducing spatial development decisions.

The aim of the study is to discuss what the role of urban planning can be and how it can be realized within the scope of developing social consciousness against disasters. The research

¹ Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kırklareli-Türkiye
*İlgili yazar/Corresponding author: ayseozyetginaltun@klu.edu.tr
Gönderim Tarihi / Received Date: 08.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 18.01.2023

Bu makaleye atıf yapmak için- To cite this article
Özyetgin Altun, A., (2023). Dirençli Toplum Yaklaşımında “Bilinç” Olgusu ve Kent Planlama ile İlişkisi. Resilience, 93-110.

method is to compare the urban planning system and policies in Turkey with the definitions which are obtained by examining the equivalent of the concepts of knowledge, awareness and consciousness in the disaster risk reduction and management literature. In this context, it is seen that the realization of urban planning through participatory processes can play an important role in producing and sharing the knowledge required for resilient societies. In the case of Turkey, urbanization and urban planning dominant policies in the historical process were examined and its effect on the development of social disaster consciousness was discussed. Consequently, in the case of Turkey, the necessity of evaluating zoning amnesty and urban transformation practices which influence the urban planning in order to develop social awareness against disasters has been defined.

Keywords: Consciousness, Social Awareness, Resilient Community, Disaster Risk Reduction and Management, Urban Planning, Zoning Amnesty, Urban Transformation

1. Giriş

Dirençlilik kavramı sistemlerin düzenli, düzensiz değişim ve stres faktörlerine, şoklara ve sürprizlere karşı anahtar bileşenlerini kaybetmemek adına geliştirdikleri kapasiteyi ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler Afet Terimleri Sözlüğünde (UNISDR, 2009), dirençlilik kavramını, sistemlerin ya da toplumların herhangi bir tehdiye maruz kalmaları halinde bu tehdidin yaratacağı olumsuz etki ve değişimlere karşı durabilme, dayanabilme, etkiyi özümseyebilme, etkiye karşı uyum sağlayabilme, etki sonucu kendini toparlayabilme, iyileşme anlamlarını içerecek şekilde tanımlamaktadır (Chelleri, Waters, Olazabal, & Minucci, 2015; Özyetgin Altun & Ögdül, 2021). 2000'li yıllarda uluslararası kabul gören belgeler ile (Hyogo Çerçeve Eylem Planı -HFA 2005-2015, Sendai Çerçeve Eylem Planı- SFDRR 2015-2030) dirençliliğin geliştirilmesi afet risk azaltımı ve yönetiminde önemsenen bir yaklaşım haline gelmiştir (Balamir, 2018). Bunun dışında 2000'li yıllar ile dirençli kentler, dirençli toplumlar çok sayıda disiplinde olduğu gibi şehir ve bölge planlama disiplini de önemli bir tartışma alanı haline gelmiştir.

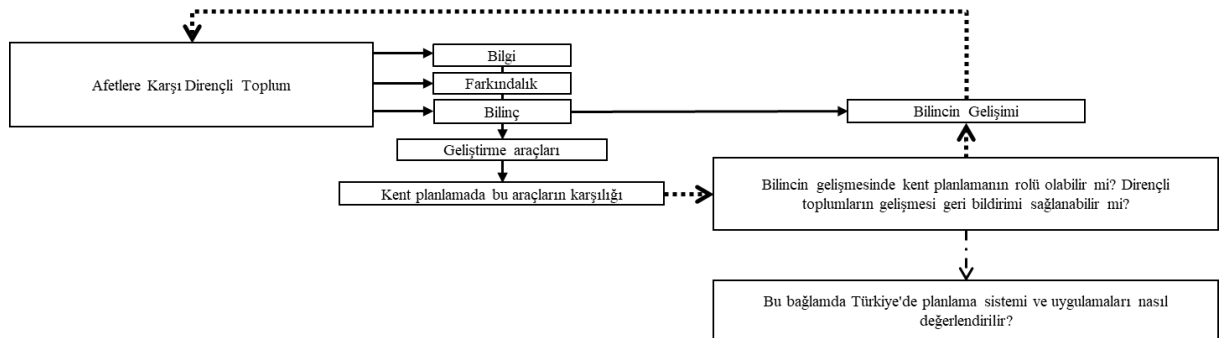
Dirençli toplumlar için afet risk azaltımı ve yönetiminin geliştirilmesi ya da afet risk azaltımı ve yönetimi için dirençli toplumların geliştirilmesi gibi kullanılan ifadeler; dirençli toplumlar ile afet risk azaltımı ve yönetimi arasındaki gelişmenin birbirine bağlı olma durumunu açıklamaktadır. Bu ilişki afet risk azaltımı ve yönetimi konusunda mekân, toplum, ekonomi, yönetim, teknoloji gibi tüm boyutlarda ve her ölçekte proaktif yaklaşımı kabul etmektedir (Pelling, 2003). Proaktif yaklaşım, afet öncesinde hazırlık ve süreçte etkin mücadeleyi ya da etkili cevap verme kapasitesinin geliştirilmesini tanımlamaktadır. Proaktif yaklaşım ya da etkili cevap verme kapasitesinin geliştirilmesi için bilginin üretimi, yaygınlaştırılması ve yerinde kullanımı büyük önem kazanmaktadır (Pelling, 2003).

Proaktif yaklaşım için yapılan bu bilgi tanımı yerel bilgi ve kurumsal bilginin bütünleşmesi ile toplumla işbirliğinin geliştirilmesini gerektirmektedir (Jha, Stanton-Giddens & Miner, 2013, s. 22; Shaw, Rahman, Surjan & Parvin, 2016). Bu nedenle toplumun bilgi akışındaki konumları, katılım konularına önemle vurgu yapılmaktadır. Jha vd. (2013, s. 22)'nin toplumsal dirençlilik açıklamasında da değişime etkili cevap verme, toplumsal dirençlilik ve yerel bilginin önemini şu şekilde açıklamaktadır; "Sosyal dirençlilik bir topluluk ya da toplumun baskı ya da değişim ile baş edebilme ya da uyum sağlayabilme kapasitesini ifade etmektedir. Bu olgu, toplulukların kendi kendine organizasyon, stresi ayarlama, öğrenme ve adaptasyon için kapasitelerinin artırılmasını kapsamaktadır. Dirençli bir toplum değişim ve strese karşı pozitif cevap vererek temel işlevlerini sürdürebilme kabiliyetindedir. İnsanlar genellikle acil duruma ilk cevap verenlerdir ve yeniden inşa sürecinde en kritik role sahip olan partnerlerdir. Bu nedenle herhangi bir dirençliliğin inşası girişimi için riskin yönetimi ve azaltımı için sosyal

faktörleri kavrayabilmeli, yerel bilgi ve ilişki ağlarını faydalı hale getirebilmelidir.” Proaktif yaklaşımın ve dirençli toplumların gelişiminin önemsendiği afet yönetimi sürecinde yerel bilgi; yaşam çevresinin fiziki mekâna dair zarar görümlükleri ile sosyal zarar görümlükleri ve geçmiş afet deneyimlerini kapsamaktadır. Bir yerleşim yerinin risk büyüklüğü tanımı yereldeki bu bilgiden bağımsız salt bir dış göz ile üretilen bilgiden oluşarak tanımlanmamalıdır. Kurumsal kapasite afetlere dair sistematik bilgiyi üretmenin yanı sıra yerel halk ile bağına güçlendirerek dirençlilik kapasitesini geliştirebilir. Bu nedenle dirençli toplumların gelişmesinde bilimsel bilgi ile yerel bilginin kaynaştığı ve yerele bu bilginin geri dönüşünün sağlandığı, dayanışmanın yönetim mekanizmasında yer ettiği bir işleyişi canlandırmak gerektiği anlaşılmaktadır. Bu işin başında bilginin üretimi ve bu bilginin toplum ile karşılıklı paylaşımı gelmektedir.

Bilginin paylaşımı farkındalığın gelişmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, tüm bu sürecin kültürel olarak benimsenmesi ve davranış biçimlerinde yer etmesi de bilincin gelişmesine denk gelmektedir². Araştırmanın konusu dirençli toplumlar çerçevesinde afetlere karşı toplumsal bilincin gelişmesi ve bu süreçte kent planlamanın konumunun tanımlanmasıdır. Araştırmanın amacı ise Türkiye’de şehir planlama disiplininin ve uygulamaların afetlere karşı toplumsal bilincin gelişmesindeki rolünün ve etkinliğinin tartışılmasıdır. Yöntem olarak bilgi, farkındalık ve bilinç kavramlarının literatürde nasıl ele alındığı derinlemesine incelenmiş ve Türkiye örneğinin bu konudaki etkinliği planlama mevzuatı, imar afları ve kentsel dönüşüm uygulamaları çerçevesinde tartışılmıştır.

Araştırma dört aşamadan oluşmakta olup araştırma soruları ve kavramsal akış diyagramı Şekil-1’de verilmektedir. İlk aşamada bilgi, farkındalık ve bilinç kavramlarının kavramsal açılımları araştırılmıştır. Uluslararası belgelerde, organizasyonlarda ve akademik yayınlarda Türkçesi farkındalık olan “awareness” ve Türkçesi bilinç olarak kullanılan “consciousness” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Buna göre bilinç kavramının toplumsal olarak benimsenen bilgi, tavır, davranış ve vicdan gibi kavramlar ile örtüşerek farkındalık ve bilgili olmayı kapsayan bir kavram olduğu görülmüştür. İkinci aşamada afetler, dirençli toplum ve bilgi, farkındalık ve bilinç arasındaki ilişki tanımlanmıştır. Afet risk azaltımı ve yönetimi sürecinde toplumsal farkındalığın ve bilincin geliştirilmesi söylemi hâkimdir. Literatür afet risk azaltımı ve yönetimi konusundaki uluslararası belgeler ve dirençli toplumu ölçen çalışmalar ile sınırlandırılmıştır.

Şekil 1. Kavramsal akış ve araştırma soruları.

Üçüncü aşamada bu sürecin ne tür araçlarla geliştirildiği incelenmiştir. Araçların toplumsal olarak kapsayıcılığı ve sürdürülebilir olmasının bilincin gelişmesinde etkili olabileceği yorumu getirilerek bu çerçevede kent planlamanın rolü araştırılmıştır. Afetlere karşı dirençli

² Google Scholar’da farkındalık ve doğal afetler anahtar kelimeleri ile yapılan taramada yaklaşık bir milyon iki yüz kırk bini aşkın yayın çıkmaktadır. Bilinç ve doğal afetler anahtar kelimeleri ile yapılan taramada yaklaşık yüz otuz bin rakamına ulaşılmaktadır. Bu durum literatürde farkındalık kavramının bilinç kavramına göre daha çok yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak Türkçede de kullanırken her iki kelimenin birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür, kimi uluslararası çalışmalarda da bu kavramsal karışıklığın olması ve verilen bu rakamlarda da büyük ihtimal böyle bir karışıklığın doğal olarak olabileceği düşünülmektedir.

toplumların gelişmesinde kent planlamanın rolü afet zararlarının azaltılması ve iyileşme dönemlerinin hızlandırılması için güvenli yerleşim yerlerinin planlanması ve tasarlanması yanı sıra katılımcı süreçler ile toplumsal bilgi akışı ve kabulün, uyumun sağlanmasıdır. Bu durumda afet zararlarını tanımlayacak bilginin ve zarar azaltma ve iyileştirme karar üretim süreçlerinde katılımın ve paylaşımın sağlanması etkili bir faktör olarak görülmektedir (Balamir, 2018, s.182). Bu faktör doğrudan zararların azalması ile ilişkili olduğu gibi dolaylı olarak süreç içerisinde toplumsal bilincin gelişmesinde etkilidir. Dördüncü aşamada ise Türkiye örneğinde kentleşme ve kent planlamanın tarihsel süreçte geliştirdiği imar affı ve kentsel dönüşüm gibi uygulamalar afetler karşısında toplumsal bilincin geliştirilmesi çerçevesinde tartışmaya açılmıştır.

2. Bilgi, Farkındalık ve Bilinç Kavramları

Bilinç kelimesi bilmekten türediği için bilgi ve biliyor olmakla da doğrudan ilişkili olmakla birlikte bu kavramlardan çok daha kapsamlı bir durumu ifade etmektedir. Akarsu (1975) bilinç kelimesi açıklamasında insanın kendisine ve çevresindeki durumlara dair bilgisi, düşünme ve tanıma yeteneğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Kendi üzerinde bilinç ve bir şey üzerinde bilinç ayrımı yapılmaktadır (Akarsu, 1975). Kendi üzerinde bilinç insanın benliği ile ilgili olan bilgi, düşünme ve tanıma yeteneğine denk gelirken; bir şey üzerine bilinç çevresindeki herhangi bir şeye yönelen düşünme, algılama, isteme gibi bir amacı olan davranışı meydana getiren kavrama denk gelmektedir (Akarsu, 1975). Hançerlioğlu (2012), bilinç kavramını, insanın çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan anlaksal süreçlerin toplamı, olarak açıklamaktadır. Hançerlioğlu (2012) Osmanlıca “şuur” ve “bulunç” kelimelerinin etimolojik olarak “bilinç” kelimesi ile ilişkilendirmektedir. “Bilmek” mastarından türeyen bilinç kelimesi Osmanlıca “şuur” kelimesi ile örtüşmekte ama aynı zamanda “vicdan” anlamı veren “bulunç” kelimesi de “bulmak” mastarından türemektedir (Hançerlioğlu, 2012). Buna göre bilinç kelimesi köken incelendiğinde bilmek ve bulmak mastarlarından türediği ve Osmanlıca şuur ve vicdan anlamlarını da kapsadığı ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde kelimenin içerdiği bilinç ve bulunç anlamlarının Fransızca (Conscience), İtalyanca (Conscientia) ve İngilizcede (Consciousness) aynı Latince kökenli terim olan “conscientia”dan türediği ve bu terimin anlamının zaman içerisinde bulunç (Fr. Conscience morale) anlamından bilinç (Fr. Conscience psychologique) anlamına kaydığı açıklanmaktadır (Hançerlioğlu, 2012). Etimolojik olarak yapılan açıklamadan bilinç kavramının insanın çevresini ve kendini anlamasını sağlayan anlaksal süreçlerin toplamı, şuur ile birlikte vicdan anlamını da kapsadığı görülmektedir.

Bulunç kelimesi metafizik ve diyalektik olarak iki ayrı yaklaşım ile açıklanabilmektedir (Hançerlioğlu, 2012) Metafizik yaklaşımda bulunç tanrıdan gelen bir yetenek olarak sayılmaktadır (Hançerlioğlu, 2012). Diyalektik yaklaşımı ise Hançerlioğlu (2012) “insanın içinde bulunduğu toplumsal koşullarla belirlenmiş görgü ve bilgisinin sonucudur... pek bellidir ki insan nasıl bir toplumda yetişmişse öylesine bir bulunç edinir... Sözcüğün etimolojik anlamı bile buluncun, bir doğuş ya da Tanrı işi değil, bir bilinç işi olduğunu açıklar” olarak açıklamaktadır. Bu açıklamadan bilincin toplumsal koşullar çerçevesinde diyalektik olarak geliştiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Arıkan (2022), bilinç kelimesini analiz ederken vicdan anlamının ve birlikte bilmek, idrak etmek ve eylemek durumu olduğunu ifade etmekte ve toplumsal diyalektik olarak üretimi vurgulamaktadır.

Farkındalık kelimesi ise “görülmesi ya da bilinmesi gereken şeylerden haberi olmak, kavranması gereken bir şeye dikkat etmek” anlamında kullanılmaktadır (Türkçe Sözlük, 2022). Farkındalık ve biliyor olmak, doğrudan eyleme geçmeyi işaret eden kavramlar değildir ya da daha doğru bir ifade ile farkında olmak ve biliyor olmanın davranışa, eyleme geçişi bilinç kavramı ile ilişkilidir. Ancak eylemi tek başına bilgi sahibi olmak ya da olmamak değil,

farklı tercihler de şekillendirebildiği için bilinç kavramı bir yandan da vicdan kavramı ile ilişkili olmalıdır. Biliyor olmak ve farkındalık bireysel olarak geliştirilebilir ancak bilinç toplumsal üretilir.

Bilinç kavramı vicdan, bilmek anlamlarını içermekle birlikte bireysellikten çok toplumsallığa işaret ederek farkındalık kavramından ayrılmaktadır. Bilinç bireyin toplumsal davranışlarının belirleyicisi olduğu gibi sonucudur da. Bu halde yaşama biçimi, normlar ve buna göre toplumsal davranış biçimi de bilinç kavramı dahiline girmekle birlikte toplumsal olarak var olan ve kabul gören bilgi ve bunun biçimlendirdiği eylemler; bilinçli olma durumunu tanımlamaktadır.

3. Afetlere Karşı Dirençli Topumlarda Bilgi, Farkındalık ve Bilinç Kavramları

Toplumun yerel tehdit türlerine dair bilgisinin olması, hazırlık eğitimleri almış olmaları dirençlilik kapasitesini artırmaktadır (Cutter, 2010). Maclean, Cuthill & Ross (2014), bilgi donanım ve öğrenmeyi toplumsal dirençliliğin sağlanmasında ön plana çıkan temel altı konu arasında saymaktadır. Birleşmiş Milletler' in (BM) uluslararası belgelerde geliştirdiği tanımlarda etkili afet risk azaltımı ve yönetimi için bilginin ve farkındalığın artırılmasını ifade ettiği, farkındalık kavramını bilinç kavramına tercih ettiği görülmektedir (UNISDR, 2007; UNISDR, 2015). BM HFA (2005-2015) ve SFDRR (2015- 2030)'da tanımlanan bilgi, bilgilenme ilgili eylem ve göstergelere dair tespitler aşağıda verilmektedir.

HFA 2005-2015 afet risk azaltımı ve yönetimi için ikinci öncelikli eyleminde afet riskinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve izlenmesi konuları vurgulanmakta olup üçüncü öncelikli eylemde ise bilgi, inovasyon ve eğitimin her ölçekte güvenlik ve dirençlilik için kullanılması, tanımlanmıştır (UNISDR, 2007). Buna göre afet riskine dair verinin kaydedilmesi, bilginin üretimi ve paylaşımı hem toplumsal hazırlık hem de yönetsel hazırlık için öncelikli olarak gerçekleştirilmelidir. Bu eylemlerin gerçekleşmesine dair göstergeler Chakrabarti (2013) ve UNISDR (2015) de ise 5-11 numaralı göstergelerde her ölçekte anahtar tehditler ve majör afetler konularında risk değerlendirmesine bağlı olarak üretilen zarar görebilirlik bilgisinin ve sistemin izlenmesi ile elde edilen bilginin anahtar sektörler ve ilişkili toplum ile paylaşılması gerektiği ifade edilmektedir;

“5. Tehlike verilerine ve zarar görebilirlik bilgilerine dayalı ulusal ve yerel risk değerlendirmeleri erişilebilirdir ve anahtar sektörler için risk değerlendirmelerini de içermektedir.

6. Anahtar tehditler ve zarar görebilirlikler hakkında verilerin arşivlendiği ve izlendiği sistemlerin olması,

7. Tüm büyük tehlikeler için erken uyarı sistemleri kullanılmaktadır ve topluluklara erişimi sağlanmaktadır.

8. Bölgesel ve sınır ötesi risklerin risk azaltma için bölgesel iş birlikleri bakış açısına sahip olacak şekilde ulusal ve yerel risk değerlendirmelerinin hesaba katılması.

9. Afetlerle ilgili bilgilerin her düzeyde, tüm paydaşlar için mevcut ve erişilebilir olması, ağlar aracılığıyla, bilgi paylaşım sisteminin geliştirilmesi.

10. Okul müfredatı, eğitim materyali ve ilgili eğitimler, risk azaltma ve iyileşme kavramları ve uygulamalarını içermektedir.

11.Çoklu risk değerlendirmeleri ve maliyet fayda analizi için araştırma yöntemleri ve araçları geliştirilmekte ve güçlendirilmektedir.”

SFDRR (2015-2030) da ise birinci öncelikli eylemde afet risk yönetiminin öncelikle afet riskini tüm boyutları ile anlamaya ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir (UNISDR 2015). Aynı zamanda toplumun sahip olduğu yerel bilgi afet risk azaltımı yönetiminde riskin değerlendirilmesi ve izlenmesi konusunda önemli girdiler sunmaktadır (Jha vd., 2013). Buna

göre toplumun kendi kendine organize olabilmesi için yerel şartlara özgü toplumsal bilgi ve belleğin varlığı önemlidir. Bireyler yaşadığı doğal ve yapısal çevreyi tanıyabilmeli, önemseyebilmeli ve ne tür tehlikelerin var olduğunu bilebilmelidir. Afet anında doğru müdahale için yerel bilgiye büyük ihtiyaç duyulması nedeniyle bireylerin sosyal çevrelerini tanıyabilmeleri önemlidir. Afet risk yönetiminde bireylere düşen temel görev afet anında ne yapması gerektiğini bilmek, sonrasında yeniden yapılanma sürecinde neler olabileceğini bilebilmek ve kendi kendine organize olabilmektir. Bu bilgi ve donanım kişilerin isteyerek bireysel çabaları ile edinilebileceği gibi, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen eğitim programları ya da çeşitli bilgi paylaşımı ortamları ile de oluşturulabilir.

BM Afet terimleri sözlüğünde toplumsal farkındalık kavramı; “Halkın farkındalığı, etkili afet riskinin azaltılmasında önemli bir faktördür. Gelişimi, örneğin medya ve eğitim kanalları aracılığıyla bilginin geliştirilmesi ve yayılması, bilgi merkezlerinin, ağların ve topluluk veya katılım eylemlerinin kurulması ve üst düzey kamu görevlileri ve toplum liderleri tarafından savunulması yoluyla sürdürülmektedir.” olarak açıklanmaktadır (UNISDR, 2009). HFA (2005-2015) değerlendirme göstergelerinden 12. gösterge, “afetlere karşı dirençlilik kültürünü teşvik etmek için ülke çapında kentsel ve kırsal topluluklara ulaşan kamuoyu farkındalığı stratejisinin mevcut olması” olarak ifade etmektedir (Chakrabarti 2013; UNISDR, 2015). Buna bağlı olarak Birleşmiş Milletler tehdit ve risklere karşı farkındalığı tanımlamak ve oluşturmak, risk önleme, hafifletme, zarar azaltma eylemlerini tanımlamak ve sanayi, ilgili aktörler ve yerel toplum arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla “Yerel Ölçekte Acil Durumlar İçin Farkındalık ve Hazırlık Programını” (APELL) sürdürmektedir (UNEP, 2015). Afet risk azaltımı ve yönetimi literatürüne bakıldığında bu belgelere bağlı olarak, ya da bağımsız olarak afet risklerine karşı bilgilendirme ve farkındalığın artırılması konusunda çok sayıda ve farklı disiplinlerde araştırmaların olduğu görülmektedir. Risk azaltımı ve yönetimi için bilgi ve farkındalığın artırılması gerektiği vazgeçilmez bir kabul olarak görülmektedir.

Bu açıklamalar ve örnekler bütün olarak yorumlandığında afete karşı dirençli toplumun geliştirilmesi için bilgilendirme ve farkındalığın artırılmasının önemi ve yöntemleri hakkında üç temel konu tespit edilmektedir. Birincisi afet risk bilgisinin tehdit ve zarar görülebilirlik bilgilerine bağlı olarak sistematik bir şekilde üretilmesi ve uygun şartlarda toplum ile paylaşılmasıdır. İkincisi bilgilendirme kapasitesinin artırılması için yerel afet deneyimlerinin paylaşılmasıdır. Bilgilendirme kapasitesinin artırılması, iletişim kanallarının güçlü olmasını ve çağımızın önemli bir dinamiği olan iletişim teknolojilerinin verimli kullanılmasını gerektirmektedir. Üçüncüsü afetten korunma eğitimlerinin afetlere dair bilginin artırılmasına, korkunun dağıtılmasına, güven hissinin artırılmasına yönelik olarak her nesilden yaşayanın afet anında ve sonrasında geliştirebilecekleri önlemleri, daha güvende olma durumlarının açıklanması, konularını kapsamaktadır. Neslin devamlılığını sağlayacakları için özellikle çocuk ve gençlerin afetler konusunda farkındalıklarının geliştirilmesi, belleğin saklı tutulması önemli bir girdi olarak kabul edilmektedir.

Bu araştırma kapsamında özellikle bilinç kavramını kullanan afet risk azaltımı ve yönetimi çalışmaları incelemiştir. Motoyoshi (2006) sel riski araştırması, Guo ve Li (2016) Büyük Doğu Japonya depremi öncesi ve sonrası yerel halkın bilgi seviyesi, risk algısı ve politika tercihi konularını analiz ederek geliştirdiği çalışma, Goodman & West-Olatunji (2009)’nin afet ile etkili mücadelenin afet bilincini kültürel gelişmenin merkezine koyarak gerçekleştirilebileceğini tanımladığı çalışma ve Filipinler “Afet Bilinci Ayı” örnek olarak verilebilir. Psikoloji disiplininde bir çalışma olan Motoyoshi (2006) bilinçli olmayı, deneklerin sel riskini kabulü ve toplum tabanlı afet hazırlığı etkinliklerine katılım konusundaki niyetlerini ölçerek tanımlamıştır. Filipinler’de temmuz ayı “Ulusal Afet Bilinci Ayı” olarak tanımlanmakta ve İnsani Liderlik Akademisi farkındalığın artırılması için yerel girişimciliği destekleyen etkinlikler organize etmektedir (Humanitarian Leadership Academy, 2022). Afet riskleri karşısında etkili

cevap verebilen toplumların gelişimine ilişkin yapılan bu tür araştırmalarda veya organizasyonlarda “bilinç” kavramının toplumun afetler karşısında tutum ve davranışlarını tanımlamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Bu okuma ile bilgi, farkındalık ve bilinç kavramları arasında yapılan kavramsal anlam ve etimolojik araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir. Bilgi ve farkındalık ile bilinç gelişebilir, bilinç toplumsal olarak gelişmiş davranışları kapsamaktadır. Dolayısıyla bilinç davranış ile ölçülmektedir. Afet risk azaltımı ve yönetimi kabullerinde yerel halkın ve politika üreticilerinin afetlere karşı etkili cevap verebilmeleri için bilgi, farkındalık ve bilinçlerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Çalışmalarda çoğunlukla toplumsal bilgi ve farkındalığın artırılması ifade edilmektedir. Aslında bir toplumda bilinçli davranışın geliştirilebilmesi için geri planda yaygın olarak politika üreticilerin de bilinçli olarak davranması gerektiğini düşündürmektedir. Toplumunu yönlendiren kararların bu bilinç ile üretilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak afet risklerini önlemek, zararların azaltılmasını sağlayabilmek amacıyla toplumla iş birliği içerisinde afet risklerine karşı sistematik olarak bilginin üretimi temel girdiyi sağlamaktadır. Toplum ile bu bilginin uygun yöntemler ile paylaşılması, toplumun eylemlerini olumlu yönde geliştirecek bilgi paylaşımı çalışmaları ile farkındalık artırılmaktadır. Bilginin toplumsal olarak içselleştirilmesi ve eylemleri biçimlendirmesi ise bilinç kavramı ile eşleşmektedir. Farkındalık ve bilinç kavramları arasında ilk bakışta büyük bir fark olmadığı düşünülmektedir. Ancak bilinç zamanla gelişecektir. Toplumsal olarak kabul gören eylemsellik, davranış kalıpları bilinci ayırt etmektedir. Bilincin, farkındalık ve bilgi edinmeyi kapsayıcı bir kavram olarak kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye örneğinde dirençli toplumu tanımlayan ve ölçen araştırmalarda kullanılan kavramlar ve göstergeler incelendiğinde, öncelikle Balamir (2019) kaderci toplum tanımı dikkat çekmektedir. Balamir (1999), sorumluluk ve önlem almayan kaderci toplum yaklaşımının dirençliliği olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir. Oyanık ve Cengiz (2020) Türkiye, Gümüşhane İli özelinde afet konusunda bilgi ve bilinç düzeyleri ile kader inançları ve afet hazırlıkları arasındaki ilişkiyi tanımladıkları nicel çalışmalarında; kader inancının olduğu ama aynı zamanda insan iradesinin de önemli olduğu bilinç varlığının çoğunlukta olduğu ancak önlem almak ve afet bilgi ve bilinci konularında zayıf kaldığı tespit edilmiştir.

Özceylan (2010) afetlere karşı dirençli toplumların bilinç durumunu eğitim seviyesinin yüksek olması, afetlerle ilgili sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllü sayısının yüksek olması, zorunlu deprem sigortası poliçesi sahipliğinin yüksek olması sınıflandırması ile ölçmektedir. Sivil toplum kuruluşu gönüllülüğü ve deprem sigortası poliçesi sahipliği davranış kalıbını tanımladığı için doğrudan bilincin ölçülmesi için fikir vermektedir. Taşkın (2012) ise bilinçliliği okuryazar olmayan nüfus oranı, lisans ve üstü eğitim almış nüfusun oranı göstergeleri ile ölçmektedir. Eğitim seviyesinin yüksek olması ile afet bilincinin yüksek olacağı kabul edilmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) (2018)'de İstanbul Metropolü için geliştirilmiş sosyo-ekonomik hasar görülebilirlik çalışmasında toplumun riski nasıl algıladıklarını, hangi iletişim kaynaklarından bilgi aldıklarını, afetler ilgili ne kadar sorumluluk aldıklarını ya da hangi paydaşları sorumlu gördükleri değerlendirilmiştir. Sorumluluk ve önlem almayan, bilimsel kaynaklardan bilgi almayan toplumsal gruplar daha çok zarar görebilir gruplar olarak değerlendirilmiştir (İBB, 2018). Sonuç olarak Türkiye örneğinde geliştirilmiş afet riskleri kapsamında toplumsal bilinci ölçen çalışmalar incelendiğinde bilinç ana kriterinin altında eğitim, sorumluluk alma, gönüllülük, sigortalanma gibi alt kriterlerin incelendiği ya da bu kavramlara odaklanıldığı görülmektedir.

4. Şehir ve Bölge Planlamanın Afetlere Karşı Dirençli Toplulukların Geliştirilmesinde Bilgi, Farkındalık ve Bilincin Geliştirilmesi İçin Kullanılan Araçlar Arasındaki Yeri

Toplumun afetler konusunda bilgilendirme sistemlerine katılımı bazı durumlarda teşvik ile bazı durumlarda ise yaptırımlar ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle sistematik olarak risk azaltımı için toplumların bilgi, öğrenme, önlem alma ve organize olabilme kapasitelerinin geliştirilmesi önemlidir. Tran, Kaneko, Shaw, Lorna ve Hidetomi (2009), bu kapasitenin geliştirilmesi için toplumsal yapıyı oluşturan alt grupların kendi kendine, dışarıdan bazı destekler alarak ve sadece uzmanlık gerektiren konularda çalışan kurumlar tarafından olmak üzere üç ayrı yöntemle uygulayabileceğini açıklamaktadır. Kurumsal kapasite afet yönetiminin zarar azaltma ve hazırlık aşamalarında toplumun hassasiyetlerini tanımlamak ve bu hassasiyetleri iyileştirmek için önlemler almak durumundadır. Bu önlemlerin başında alt sosyal grupların tespit edilerek, bu grupların kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak afetler konusunda eğitimi ön plana çıkmaktadır. Her yaş ölçeğinde ve sosyal profile göre biçimlendirilmiş afet eğitim programları, Tran vd. 2009'da bahsedilen, dışarıdan destek ve uzmanlık gerektiren kurumlar alt başlığına denk gelmektedir. Bu konunun gerçekleştirilmesinde bilgi ve farkındalık artırıcı eğitim programları ve materyallerinin ulusal ve yerel olarak yaygınlaştırılması öncelikli araçlar olmaktadır. Bunların dışında hatırlatma amaçlı anma günlerinin ve etkinlik dönemlerinin olması ya da yaygın iletişim araçları ile kamu bilgilendirme videolarının yaygınlaştırılması gibi araçların da kullanıldığı görülmektedir. Toplumun bilgilendirmek ve farkındalığı artırmak amacıyla kısa süreli eğitimler seminer, panel, mesleki eğitim gibi; medya araçları ile eğitim ve bilgilendirme, özellikle görsel yönü etkileyici olan basılı yayın ile bilgilendirmeler yapılarak basılı ve görsel medya sıklıkla kullanılmaktadır. Türkiye örneğinde ise ulusal düzeyde Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın faaliyetleri incelendiğinde eğitim programları (AFAD, 2022a), yayınları (AFAD, 2022b), bilgi erişim portal uygulamaları (AFAD, 2022c) bu konudaki donanım ve pratiğin zamanla büyük gelişme gösterdiği görülmektedir. Bunun dışında yerel düzeyde geliştirilen il afet risk azaltma çalışmaları kapsamında toplumsal bilgi ve farkındalığı artırıcı faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Bu tür faaliyetlerin etkisini artırmak için belli periyotlarda tekrarlanması, toplumsal katılımın aktif olmasının sağlanmasının, konunun belleklerde yer etmesi amacıyla önemli olduğu düşünülmektedir. Elbette en önemli deneyim, afetin yaşanmasıdır ancak zamanla, travmatik olaylar dışında, etkinin sönümlendiği görülmektedir. Afet farkındalığının artırmak için bilgilendirme ve eğitim konusunda yapılan çalışmalara Türkiye'den örnek verilecek olursa, 1999 depreminden son derece etkilenen Kocaeli ilinde yapılan iki araştırma konu ile tam olarak ilişkili bulunmaktadır. Özdemir ve Şahinöz (2022), Kocaeli'nde afet uzmanları ile yaptıkları nitel görüşmeler bağlamında basılı yayınlar, internet, medya gibi yayın araçları ve panel, seminer gibi kısa süreli eğitim araçlarının etkili olma düzeylerini tartıştıkları çalışmada, basılı yayınların ve seminer gibi organizasyonların yeterli ilgiyi görmediği, sosyal medya, internet gibi yayın araçlarının daha etkili kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Gerdan ve Özdemir (2017)'in yerleşme ünitesi analizi yöntemine dayanarak, mahalle sakinlerinin yaşam çevrelerinde yer alan tehlike ve riskleri gözlemsel olarak deneyimledikleri çalışmada, halk ve yöneticiler sahada, diyalog ve eylem ile bir araya getirilmiştir. Çalışmanın sonucunda sorunları ortak olarak tanımlayıp, çözüm ve sorumluluk almada ortak karar alma ortamının sağlandığı; bu ortamın katılımcılar tarafından büyük çoğunlukla memnuniyet ile karşılandığı ve olumlu geri bildirim alındığı, ifade edilmektedir. Eğitim, seminer, bilgilendirme gerçekleştirilen faaliyet ne olursa olsun etkin katılımın sağlanması önemli bulunmaktadır (Gerdan & Özdemir, 2017). Bu nedenle etkin katılım mekanizmalarını işler hale getiren tüm araçlar, dirençli toplumun inşası için kullanılabilecek araçlar arasında sayılabilir.

HFA (2005-2015) birincil eylemde toplumsal katılımı vurgulamaktadır; toplumun katılımının, toplumun özellikli politikalara adaptasyonun sağlanması konusunda önemi vurgulanmaktadır (UNISDR, 2007). Bunun için toplumun ilişki ağlarının desteklenmesi, gönüllü kaynakların stratejik yönetimi, bireylere görev ve sorumlulukların yüklenmesi, önemli insan kaynaklarının ve yetkililerinin adaylık sistemine göre seçimi ile afet riski yönetiminde teşvik edilebileceği ifade edilmektedir (UNISDR, 2007).

Afet risklerinin mekânsal, ekonomik, sosyal ve kurumsal boyutları bulunmaktadır. Kent planlama bir yerleşimin mekânsal gelişme kararlarını sosyal, ekonomik ve ekolojik faktörleri göz önünde bulundurarak üretmesi nedeniyle afet riskleri ile de doğrudan ilişkilidir (Balamir, 2018; Şenol Balaban, 2017). Kent planlama afet risklerinin mekâna bağlı olarak değişen ekonomik ve sosyal kayıplarını inceleyerek risk büyüklüğünü değerlendirmekte, risk azaltma ve iyileşme kararlarını üretmekte ve mekânsal gelişme kararları ile bütüncül olarak değerlendirmektedir (Balamir, 2018; Şenol Balaban, 2017). Katılımcı süreç ile kent planlamanın gerçekleştirilmesi planlamanın özelleşmiş bir konusu olmakla birlikte, afet riskleri konusunda kent planlama çalışmalarının katılımcı süreçler ile yönetiliyor olması önemlidir (Balamir, 2018).

Kent planlamanın katılımcı süreçlerle sürdürülmesi, özellikle yerel ölçekteki çalışmalarda, Jha vd. (2013)' de belirtilen yerel düzeyde afetlere dair toplumsal bilgi ve belleğin afet risk azaltımı ve yönetimi konusunda kullanılması, kent planlamanın risk büyüklüğünü değerlendirmesi konusunda önemli girdi sağlayacaktır. Benzer şekilde HFA (2005-2015) birincil eylemde vurgulanan toplumun özellikli politikalara uyumu konusunda da etkili olabilecektir.

Kent planlama risk büyüklüğünü tanımlamanın ardından, risk büyüklüğünü azaltacak mekânsal düzenlemeleri tanımlamakta ve uygulama sürecini programlamaktadır. Düzenlemenin gerçekleştirilmesi için ise yerel toplumsal ve kurumsal iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. İşbirliğinin sağlanabilmesi için plan kararlarının katılımcı süreçler ile yönetiliyor olması gerekmektedir.

Dolayısıyla kent planlamanın toplumsal katılım ile gerçekleştirilebiliyor olmasının afet bilgi ve bilincinin gelişmesinde aşağıda sıralanan konularda katkılarının ya da çıktılarının olabileceği düşünülmektedir;

- Bireylerin yaşadıkları çevreye dair risk bilgisinin aktarımı,
- Bireylerden yaşadıkları çevreye dair deneyimsel, belleklerde yer eden tehlike ve risk bilgisinin temini,
- Bireylere yaşadıkları çevrenin sahip olduğu risk konularına dair ne tür mekânsal önlemler alması gerektiği bilgisinin aktarımı,
- Bu önlemlerin kısa, orta, uzun vadede nasıl geliştirilebileceğinin tartışılması,
- Bireyler ile tartışılarak üretilen kararların, kabulünde ve uygulamaya geçilmesinde kararların sahiplenilmesinin sağlanmasıdır.

Burada ifade edilen birey, hane halkı olabileceği gibi, iş insanı, yatırımcı ya da kamu çalışanı gibi o çevrede yaşayan ya da o çevreden etkilenme ihtimali olan sosyal alt grupları ya da paydaşları ifade etmektedir. Dolayısıyla planlama ölçeğine ve alanına göre tanımlanacak sosyal alt grupların, paydaşların niceliği ve niteliğinin değişkenlik gösterecek olması, yukarıda tanımlanan çıktılarının kitlesel olarak etkili olma ihtimali olduğunu da göstermektedir. Ancak ideal olarak tanımlanan bu bilgi paylaşımı sürecinin gerçekleşme ihtimali zorlayıcı, zaman alıcı, yıpratıcı süreçler olabilmektedir. Çünkü insanların bireysel talepleri karmaşık bir yapıyı oluşturmaktadır. Burada bilinç kavramı önemini korumaktadır. Çünkü afetler

konusunda bireysel gereklilikler yerine toplumsal olarak düşünebilmek gerekmektedir. Bu da doğrudan kültür ile ilişkilidir.

Planlama kamu yararı kabulü ile, toplumsal olarak fayda sağlayan kararları üretmek durumunda olduğundan, artan şiddetteki afetlere karşı dirençli toplumların geliştirilmesi ilkesi ve sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında afetlere karşı toplumsal bilincin gelişmesinde rol alabilmelidir. Ancak çağımız politikalar çerçevesinde şekillenen planlama kararlarının bu çerçevede ele alınmaması, katılımcı süreçlerde zayıf kalınması afetlere karşı toplumsal bilincin gelişmesinde önemli engellerden biri olarak durmaktadır.

5. Türkiye Örneğinde Afet- Toplumsal Bilinç- Kent Planlama İlişkisinin Tartışılması

Türkiye’de kentleşmeye tarihsel süreçten bakıldığında, plansızlık ve hızlı kentleşmenin sonucu olarak doğal afet risklerine karşı yüksek düzeyde fiziksel zarar görülebilirlik durumu söz konusudur. Bununla birlikte yüksek deprem ve sel doğal tehditlerinin hâkim olduğu bir coğrafyaya sahiptir. Bu tehditlerin risk şiddetlerinin artması yapıları çevrenin fiziksel zarar görülebilirliği ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

Afetlere karşı dirençli toplum çerçevesinde bilgi, farkındalık ve bilinç kavramlarına dair yapılan derinlemesine incelemede risk bilgisinin üretimi ve paylaşılmasında kent planlamanın katılımcı süreçlerle rol alarak toplumsal bilincin gelişmesinde etkili olabileceği tespit edilmiştir. Bu bölümde Türkiye örneğinde üzerinden geliştirilen tartışma öncelikli olarak Türkiye kent planlama sistemi risk bilgisi üretimi ve katılımcı süreçlerin yönetimi konusundadır. Ardından Türkiye kentleşme ve planlama tarihindeki temel politikalar tanımlanarak, afetlere karşı toplumsal bilincin gelişmesinde nasıl etkili olabileceği tartışılmaktadır.

5.1. Kent Planlama Sistemi Bağlamında

Kent planlama ve afet riskleri ilişkisine bakıldığında, mekânsal planlar en az riskli yerlerde ve çevre şartlarına uygun yerleşimin sağlanmasında bir kılavuz, yönlendirici ve denetleyici bir belgedir (Jha vd., 2013; Balamir, 2016). Türkiye planlama literatüründe sakinim planlaması olarak tanımlanan bu plan türünün tek örneği İstanbul Deprem Master Planıdır (2003). (Balamir, 2016). Bunun dışında 2010’lu yıllar itibariyle afet risklerini azaltmak amacıyla kentsel dönüşüm ve yenileme konularında hazırlanan imar planları ön plana çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm ve yenileme konuları 3194, 5366, 5393, 6306 sayılı kanun ile ilişkilidir (Orhan, 2022).

Türkiye’de kent planlarını ve bölge planlarını yönlendiren 3194 İmar Kanunu ve Mekânsal Plan Yapım Yönetmeliği’ne göre plan türlerini tanımlanmaktadır. Ülke bölge ölçeğinden mahalle ölçeğine inen dört ana sınıflandırma bulunmaktadır. Planların ölçeği küçüldükçe kapsamı genişlemekte ancak indiği detay azalmaktadır. Yönetmeliğe göre her bir plan türünde afet risk değerlendirmesi yapması gerekmekte, gerekli görülürse sakinim planı yapılması ana esaslarda belirtilmektedir (Md. 8, bend 10).

Alt ölçekli planlarda doğal afet tehlikesini tanımlayan çalışmaların yapılması şart koşulmaktadır. Aynı zamanda planlama sürecinin katılımcı yollar ile gerçekleştirilmesi de şart olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma bakıldığında üst ölçekli planların soyutluk derecesi daha yüksek olduğu için algılanabilirliği daha düşüktür. Şekil 2’de mekânsal plan türlerinin kapsamına göre toplumsal algılanabilirliğini tanımlayan soyutluk dereceleri tanımlanmaktadır. Şekil 2’de makro ölçek üst ölçekli planlara, mezo ölçek orta ölçekli planlara, mikro ölçek alt ölçekli planlara denk gelmektedir. Alt ölçekli planlar daha somut, daha deneyimlenebilir olduğu için özellikle yerel halk tarafından daha algılanabilmelidir (Şekil 2). Bu nedenle afet risk

azatımı ve yönetiminde özellikle nazım ve uygulama imar planlarının katılımcı süreçler ile gerçekleştirilmesi bir üst bölümde açıklanan afet-toplum bilinci- kent planlama çıktılarının sağlanması konusunda önemi büyük olacaktır.

KAPSAM	PLAN TÜRÜ VE ÖLÇEĞİ	SOYUTLUK / TOPLUMSAL OLARAK KAVRANMA DÜZEYİ
a) Ülke bütünü ile karasuları ve münhasır ekonomik bölgeleri kapsayacak şekilde ülke düzeyinde, b) Metropoliten bölgeler, gelişme odakları, yeni kentler, gelişme koridorları, üretim, arz ve tüketim akımları ve ilişkileri, kentsel ve bölgesel ağlar, yerleşmelerin yoğunluğu, ulaşım ilişkileri ve fiziksel eşikler gibi etkenler dikkate alınarak Bakanlık tarafından belirlenen havza ya da bölgeleri kapsayacak şekilde bölge düzeyinde,	Mekânsal strateji planı	SOYUT
Coğrafi, sosyal, ekonomik, idari, mekânsal ve fonksiyonel nitelikleri açısından benzerlik gösteren bölge, havza veya en az il düzeyinde yapılır.	Çevre düzeni planı 1/100.000, 1/50.000	mezo
Belediyeler, ilçeler, mahalleler	Nazım imar planı 1/25.000 1/5000	SOMUT
İlçeler, mahaller	Uygulama imar planı 1/1000	

Şekil 2. Türkiye’de şehir ve bölge planlama plan türleri kapsamı ve toplumsal olarak algılanma düzeyi.

Mekânsal planlar, özellikle mezo ve mikro mekânsal plan belgesi tehlike ya da risk değerlendirmesinin aynı zamanda görselini de oluşturmaktadır. Yani inceleyen kişilerin riski mekânsal olarak algılamaları konusunda tanımlar getirebilmektedir. Özellikle mikro ölçekteki plan yerel halkın doğrudan yaşadığı çevreyi tanımladığı için algılanabilirliği artmaktadır. Bu nedenle kent planlama çoklu mekânsal risk bilgisinin üretilmesi sürecinde katılımın sağlanması avantajlıdır. Burada kastedilen katılım kamu kurumları, çeşitli uzmanlık alanlarından uzamanlar, sivil toplum, yatırımcılar ve yerel halkın bütününe kapsamaktadır.

5366 Sayılı Yasa ve Yönetmeliği, kültürel ve doğal miras alanlarının korunması ve yenilenmesi amacıyla doğal olarak doğal afet risklerini de konu edinmektedir. Bu yasa çerçevesinde hazırlanan planlar mikro ölçekli planlardır. Yasanın yönetmeliğinde katılım konusu, yetkili ve uzmanları kapsayan danışma toplantıları ve mülk sahipleri ve bölge halkını ilgilendiren bilgilendirme ve görüş alma toplantılarının yetkili idare tarafından düzenlenebileceğini söylemektedir (Md. 7). Bu toplantıların afet-bilinç ilişkisinin kurulmasında bir araç olabileceği düşünülmektedir.

5393 Sayılı Belediye Yasası kapsamında afet risklerine karşı önlem almak amacıyla belediyelerin kentsel dönüşüm ve gelişme projeleri uygulayabilmektedir (Md. 73). Bu kapsamda da mikro ölçekte imar planına ihtiyaç duyulmaktadır. Projenin uygulanabilmesi için belediyelerin hak sahipleri anlaşması gerekmektedir. Bu anlaşma sürecinin de afet-bilinç ilişkisinin kurulmasında bir araç olabileceği düşünülmektedir.

6306 sayılı kısaca afet yasası olarak adlandırılan yasa ve ilgili yönetmelik, riskli alan ve binaların dönüştürülmesi sürecini tanımlamaktadır. Bu kapsamda da riskli alan ilan edilen yerlerin kentsel dönüşüm projelerini tanımlayan mikro ölçekte imar planına ihtiyaç duyulmaktadır. Riskli alan ilan edilen bölgelerde mülk sahipleri ve kısmi hakka sahip

yaşayanlar ile genel olarak anlaşma sağlanması ile (Md. 13) uygulamaya geçilmektedir. Bu yasa ile önce riskli alanlar ilan edilmekte, dönüşüm projesi hazırlanmakta ve dönüşüm projesi ile hak sahiplerine konut, işyeri gibi yönetmelik usulünce hakları karşılığında yeni projeden verilmektedir. Riskli alan ilanı sürecinde genel olarak zemin yapısı ve üzerindeki yapılaşmanın zarar görmeye yatkın, risk büyüklüğünü artıracak şekilde olması durumunu kanıtlayan analizlere ve bilgilere dayanmaktadır. Bu bilgilerin sosyal ve ekonomik zarar görülebilirlik tanımlarıyla da geliştirilerek sürecin başlangıcında toplum ile iletişim halinde geliştirilmesi durumunda, afet-bilinç ilişkisinin kurulmasında bir araç olabileceği düşünülmektedir.

5.2. Tarihsel Süreçte Kentleşme ve Planlama Politikaları Bağlamında

Kent planlama bakış açısıyla Türkiye’de kentleşme olgusunun gelişimi dört döneme ayrılmaktadır. 1923-1950 arasında kırsalda yaşanan çözülme, sanayileşme ile çarpık kentleşme ve gecekondu olgusunun geliştiği dönem. 1950 sonrasında çarpık ve düzensiz kentleşmenin önüne geçilmesi amaçlı planlama çalışmalarının önemli olduğu ve aynı zamanda imar aflarının hâkim olduğu, sanayileşme ile kentsel sermayenin biriktiği ve tarihi kent merkezlerinde yol ve meydan çalışmaları nedeniyle yıkımların yapıldığı dönem. 1980 sonrası ise liberal politikalar ve küreselleşme dinamikleri ile kentlerin hem kaçak olarak hem de planlama çalışmaları ile büyüdüğü ve ekolojik eşikleri zorladığı, aynı zamanda çok katlı yapılaşmanın benimsenmeye başlandığı dönem. 1990’lı yıllar ile dönüşüm projelerinin ön plana çıktığı 2000 sonrasında ise küreselleşme dinamiği ve neo-liberal ekonomi politiği ile parçalı dönüşüm ve yenileme projeleri yanı sıra mega-projelerin hâkim olduğu dönem olarak özetlenebilir (Karaibrahimoğlu, 2022).

Türkiye’de kentleşmenin mekânsal gelişme sorunları tarihsel süreçte incelendiğinde 1940’lı yıllarda başlayan kentlere göç akışı ve hızlı kentleşme (Keleş, 2015, ss. 64-66) ile gecekondulaşma olgusunun ardından gelen popülist yaklaşımlar ile kaçak yapılaşma olgusunun, imar afları ile desteklendiği ve şeffaf olmayan planlama süreçlerinin günümüze kadar hâkim olduğu görülmektedir (Tezcan & Çelik, 2020; Tercan, 2018). İmar afları gecekondu, imar mevzuatına uygun olmayan yapıları zaman süreç içerisinde yasallaşmasını sağlamıştır, imar barışı adı altında 2018 yılında yürürlüğe giren son imar affı ise hiçbir afet sakınımlarını göz önüne almadan, sorumluluğu bireylere bırakarak, geniş kapsamlı yapısal affın gerçekleşmesine neden olmuştur (Tercan, 2018; Erbaş, 2018). Bu süreç tüm doğal tehditleri, doğal çevreye verilen tahribatı, sosyal yapının yaşam hakkını ve yaşam kalitesini göz ardı ederek gelişen bir süreçtir. Aynı zamanda bu sürecin mekânsal planlamayı değersizleştirdiği de düşünülmektedir. Nasıl olsa af çıkar zihniyetinin 1950’li yıllardan günümüze kadar belli periyotlarda çıkan imar afları ile yerleştiği düşünülecek olursa (Tercan, 2018; Erbaş, 2018) imar planlarını önemsizleştiren bir bilincin gelişmiş olma ihtimali çok yüksektir. Erbaş (2018, s. 30) toplumun yapısal zarar görülebilirlikler konusunda ne kadar bilgi ve bilinç sahibi olduklarının sorgulanması gerektiği, bu bilince sahip olmalarını düşünmenin mümkün görünmediği vurgulanmaktadır. Toplumsal olarak bu bilginin üretimi ve paylaşımının katılımcı süreçler ile üretilen planlama kararları ile geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Geri planda çarpık kentleşme ile gelişen kentlerde aynı zamanda 2000’li yıllar ile birlikte sağıklaştırma, yenileme, afetlere karşı önlem alabilme amacıyla dönüşüm uygulamaları yaygınlaşmıştır. Dönüşüm uygulamaları 5393 sayılı yasa 73. Maddesi ve 6306 sayılı yasaya dayanmaktadır. Her iki yasa da imar mevzuatına kısmen veya tamamen uygun olmadan gelişmiş, çarpık kentleşme ürünü olan ancak aynı zamanda bir şekilde imar ve mülkiyet haklarına sahip olan yerleşim alanlarının dönüştürülmesine odaklanmaktadır. Tezcan ve Çelik (2020) her iki yasa ile ilan edilen dönüşüm alanlarının izini takip ettikleri araştırmada yasaların afet risklerini azaltmak amacını güdüyor olsa da odaklandıkları alanların göçle oluşmuş yerleşim alanları olduklarını göstermektedir. Her iki yasa da dönüşüm alanı ilan

edilen yerler yerel belediyenin talebi üzerine gerçekleşmekte, ancak afet riskinin detaylı analizi beklenmemektedir (Tezcan & Çelik, 2020; Özyetgin Altun & Öğdül, 2021). Aynı zamanda bu yasalar ile tanımlanan dönüşüm alanları kenti parçaları ile ilgilendiği için bütüncül planlama ilkesini bozmaktadırlar (Tezcan & Çelik, 2020; Özyetgin Altun & Öğdül, 2021; Karaibrahimoğlu, 2022).

Öte yandan projeler hak sahipleri ile müzakere edilerek anlaşma sağlanmaktadır. Bu müzakereler katılımcı planlama konusu kapsamına girmektedir. Ancak bu müzakerelerin afet bilincinin gelişmesi konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü kent parçaları ile ilgilenen kentsel dönüşüm projelerinin kent bütününde taşınan afet riskleri, dolayısıyla yakın yaşam çevreleri ile bireyleri etkisine alabilecek riskler hakkında bilgi ve bilinç gelişmemektedir. Öte yandan müzakerenin odağında geliştirilen projenin pazarlanması yer almaktadır. Dolayısıyla kent bütününde taşınan afet riskleri göz ardı edilmekte, sadece yaşanan binanın riskleri azaltılırsa güvenli olunacağı bilinci hâkim olmaktadır. Elbette yaşanan binanın güvenliği toplumsal dirençliliğin bir parçasıdır ancak kentsel risklerin tanımı tek başına binadan ibaret değildir (Kundak & Türkoğlu, 2007; Başaran Uysal, Serzen, Süha & Karaca, 2014; Aydın, Erdin, & Kahraman, 2017; Shyannejad & Angerabi, 2014; Reja & Shaajan, 2011; Ghajari, Alesheilch, Modiri, Hosnovi & Abbasi, 2017). Bu süreçte planlama sadece yasaların gerektirdiği, mimari projeyi gerçekleştirmek için kullanılan bir yasal araç olmanın ötesine geçememektedir.

Tartışmayı sonlandırırken esasında bu araştırmanın başlangıcı olan medyada benzerlerinin çoğunlukla yer bulduğu bir haber ile kent bütününde planlamanın ve doğru bilgi aktarımının ne kadar önemli olduğu örneklendirilecektir. Medyada 2017 yılı Ocak Ayı'nda yapılan bir haber (Hürriyet, 2017) dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanı'nın yaptığı deprem tehdidi ile mücadele edebilmek amacıyla kentsel dönüşümün önemini ve gerekliliğini anlatmaya çalışan, özellikle İstanbul'da tehlikenin tanımını yapan, bir açıklama ya da açıklamanın habere dönüşmüş halidir.

“Türkiye topraklarının yüzde 42'si deprem riski altında olduğunu belirten Özhaseki, '1999 sonrası yapılan binaların biraz sağlam olduğunu kabul ediyoruz. 1999'da yönetmelik değişikliği var. Yeni binalar biraz sağlam. 5 milyon civarında. 1999 öncesi 15 milyon stok var. Bunların en az yarısı riskli. Yani 6-7 milyon binanın yenilenmesi, sağlam hale gelmesi gerekli. Özellikle en büyük risk İstanbul'da. 4 Fay kırığı var. Dördününde zamanı dolmuş. Fay kırıklarının hepsi her an patlayabilir. Bilim adamlarının görüşü şu 2030'a kadar İstanbul'da büyük ihtimalle deprem olur. 2050 diyenler azınlıkta. Büyük çoğunluğu 2030'u işaret ediyor. Deprem kesin. 7 ile 7.5 arasında şiddeti olacak' dedi.” (Hürriyet, 2017).

Haberin devamında yerel belediyeleri zarar azaltma projeleri üretmeleri için teşvik ettikleri de ifade edilmektedir. İlk okumada bu açıklamanın amacı toplumu bilgilendirmek, bilinçlendirmek olarak görülmektedir. Ancak bu konulara dair yüzeysel bilgisi olan birey ile empati kurarsak “fayın patlaması” ifadesi fazlasıyla ürkütücü görünmektedir.

Türkiye çok uzun zamandır terör tehdidi ile mücadele eden bir ülkedir. Dönem dönem bu terör faaliyetleri kent meydanlarına iner, dönem dönem kaybolur. Gündelik hayatta bazen bunlar unutulur ama toplumda güvensizlik ve korku hissi vardır. Terör eylemleri bu haber yapılmadan onsekiz ay öncesinde yeniden şiddetlenmiş, Ekim ayı 2015 tarihinde Ankara'da ilki gerçekleştirilen ve 17 Aralık 2016'da Kayseri'de onuncusu gerçekleştirilen bombalı terör eylemlerinde 500 kişi hayatını kaybetmiştir (Köker, 2016). Böyle bir korku ve kederin yoğun olarak kümelenildiği, biriktiği bir döneme çok yakın bir tarihte yapılan bu “fay kırıklarının patlayacağı” depremin 7-7.5 şiddetin olacağı ve 1999'dan önce yapılan yapıların en az yarısının yıkılacağı açıklamasının, bilgi vermekten ziyade toplumu korkutarak ya da tedirgin

ederek kentsel dönüşüme teşvik etmek amacıyla tasarlandığı düşünülmektedir. Kent Planlama bu tür yanlış bilgi aktarımının kesinlikle aracı olmamalıdır.

Sonuç olarak bakıldığında Tran ve diğ. 2009’da belirtildiği gibi kent planlama uzmanlık alanı olarak uygulamaları yönlendirmekte ve toplumsal yapıyı oluşturan farklı alt gruplar arasında iletişim ve bilgi akışı konularında rol almaktadır. Türkiye planlama sistemine göre bu çok katmanlı iletişimin mikro ölçekli planlama süreçlerinde kurulması daha makul görülmektedir. Detaylı ve sağlıklı bilgi üretimi ve bunun şeffaf olarak paylaşımı önemli bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin muhakkak kent bütününde üretilen risk analizi, zarar azaltma ve iyileşme kararlarını tanımlayan sakınım planları ardından üretilmeli ve bütüncüllüğü sağlayabilmek için sakınım planlarının muhakkak ki her konuda üretilen nazım ve uygulama imar planları ile entegre olması gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle katılımcı süreç çok katmanlı ancak aynı düzleme indirgenmiş bir platform üzerinden geliştirilebilir.

6. Sonuç

Bu araştırma afet risk azaltımı ve yönetiminde toplumsal bilincin gelişmesi için planlamanın rolünü tanımlamaktadır. Afet risk azaltımı ve yönetiminde önem kazanan dirençlilik yaklaşımı, afetlere karşı proaktif davranış kapasitesini işaret etmekte ve afet bilgi üretimi ve paylaşımını temel girdi olarak tanımlamaktadır. Katılım ve afet yönetimi çözümlerinin yanı sıra çeşitli yöntemlerle geliştirilmiş bilgi paylaşım platformlarını araç olarak kabul etmektedir. Afetlere karşı toplumsal kapasitenin geliştirilmesi için akılda kalıcı deneyim kazandıran görsel yazılı materyallerin üretilmesi, etkinliklerin düzenlenmesi, toplumsal farkındalığın artmasını sağlayacak araçlar olarak tanımlanmaktadır. Bilginin artması ile farkındalığın artacağı düşünülmektedir. Farkındalık ve bilinç kavramları kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır ancak bilinç kavramı toplumsal ve kültürel olarak üretilen davranış biçimlerini işaret etmektedir.

Toplumsal bilincin ölçülmesinde çeşitli ölçeklerde geliştirilen ulusal ve uluslararası endekslerde eğitim seviyesi, sigortalılık, sorumluluk alma, gönüllülük gibi göstergeler kullanılmaktadır. Ancak kent planlama söz konusu olduğunda toplumların afetler karşısında bilinçli davranış göstermeleri nasıl ölçülebilir diye konuya bakacak olunursa; burada önemli olan kriter toplumun afet risklerini gözeterik üretilmiş mekânsal kararları benimseyen davranış biçimleri gösterebilmeleridir. Karar üreticiler, yatırımcılar ve bireyler gibi toplumun her kesiminde mekânsal kullanım taleplerini afet risklerini gözeterik geliştirmeler, ya da bu öncelik ile verilen kararları benimsemeleri beklenir.

Bu nasıl olabilir sorusu yine toplumsal dirençlilik için tanımlanan katılım ve yönetim araçlarına yönlendirmektedir. Mekânın fiziksel, sosyal, ekonomik şartları bağlamında risk değerlendirmesini yapan kent planlamanın toplumun her kesimini kapsayan katılımcı süreçler ile süreci yönetmesi gerekli görülmektedir.

Birey afet riski yüksek bölgede yaşadığını biliyor, kendini nasıl güvende tutacağını biliyor ancak yaşadığı çevreden göreceği zararların azaltılması konusunda eyleme geçmiyorsa ya da tam aksi olarak hareket ediyorsa bilincin varlığından söz etmek mümkün değildir. Afet risklerine karşı bilgi birikimi ve yüklemesi yapmak yeterli olmadığı, buna karşı mücadeleyi yaşam biçimi haline getirmek ve çok yönlü düşünmek gerekmektedir. Kent planlamanın da bu işin mekânsal zararları azaltmak konusunda önemli bir boyut olduğu, toplum ile iletişim kurmak için ise önemli bir araç olduğunu görebilmek gerekmektedir.

Türkiye örneğinde kentler çarpık kentleşme, gecekondulaşma, imar afları gibi olgular ile pekişmiş, afetler konusunda çok karmaşık ve derin sorunlara sahiptir. Kent planlama afetlere

karşı bütüncül risk azaltma ve iyileşme dönemlerini yürütecek içeriğe ve uygulama örneklerine sahip değildir. Toplumsal bilincin gelişmesinde önemli bir konumdayken, aktif rol üstlenememektedir. Ancak kentsel risklerin tanımlanması bağlamında kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, sakinim planları ile bütüncül planlama çalışmalarının yaygınlaşması ve toplumun aktif katılımını sağlayan katılımcı mekanizmaların geliştirilmesi ile kent planlamanın afetlere karşı bilinçli, dirençli toplumların geliştirilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye şehir ve bölge planlama sistemi incelendiğinde daha algılanabilir olması nedeniyle bireyler ile mikro ölçekli planlarda buluşması daha önemli bulunmaktadır. Çok sayıda özel konulu ve planlamayı bağlayan yasa ve yönetmelikte katılım konusuna yer açılmıştır. Katılım aracının afet risk bilgisinin üretimi ve paylaşımı konusunda faydalı olabilecek şartlarda kullanılması sağlanabilmelidir. Planlama politikalarına bakıldığında imar affı politikasının bilincin gelişmesinde engelleyici bir politika olduğu düşünülmekte olup kentsel dönüşüm politikasının ise afet bilgi paylaşımına uygun söylemde ve içerikte ele alınması halinde katılımcı ve bütüncül planlama politikası çerçevesinde bu amaca hizmet edebileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Arıkan, K. (2022). Bilinç ve bilinçli olmak nedir? <https://www.kemalarikan.com/bilinc-ve-bilincli-olmak-nedir.html> adresinden erişildi.

Aydın, M. B. S., Erdin, H. E., & Kahraman, E.D. (2017). Mekânsal Yapı Özellikleri Açısından İklim Değişikliğine Karşı Risk Taşıyan Bölgelerin Saptanması. *Planlama Dergisi*, 27 (3), 274-285.

Balamir, M. (2019). Afet, Siyaset ve Dirayet (1999). Murat Balamir (Ed.), *Plancının Cassandra Yazgısı: Afetler, Kentler, Yasal ve Kurumsal Yapılanma* içinde (s. 1-5). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Balamir, M. (2018). *Afetler, Risk Yönetimi ve Sakınım Planlaması Açıklamalı Kavram ve Terimler Dizini*, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Başaran Uysal, A. B., Serzen, F., Süha, Ö., & Karaca, Ö. (2014). Classification of residential areas according to physical vulnerability to natural hazards: a case study of Çanakkale, Turkey. *Disasters*, 38(1), 202–226.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul:Paradigma.

Chakrabarti, P.G.D. (2013). *Developing Indicators for Measuring Progress of Disaster Risk Reduction*. United Nations International Strategy for Disaster Reduction. <https://www.undrr.org/publication/developing-indicators-measuring-progress-disaster-risk-reduction> adresinden erişildi.

Chelleri, L., Waters, J.J., Olazabal, M., & Minucci, G. (2015). Resilience trade-offs: Addressing multiple scales and temporal aspects of urban resilience. *Environment and Urbanization*, 27(1), 181– 198.

Cutter, S., Emrich, C., & Burton C. G. (2010). Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions. *Journal of homeland security and emergency management*, 7(1), Article 51.

Erbaş, İ. (2018). Kimileri için bir fırsat, kent için ise bir tehdit: İmar barışı. *Mimarlık*, 403, 27-26.

Gerdan, S., & Özdemir, A. (2017). Afet zararlarının azaltılmasında toplum tabanlı gözlemsel mahalle tehlike analizi eğitimi: Kocaeli örneği. *Journal of Resilience* 1(1), 11-19.

Ghajari, Y. E., Alesheilch, A. A., Modiri, M. Hosnovi, R. & Abbasi, M. (2017). Spatial modelling of urban physical vulnerability to explosion hazards using GIS and fuzzy MCDA. *Sustainability*, 9(7), 1274, <https://doi.org/10.3390/su9071274>.

Goodman R. D., & West-Olatunji C.A. (2009). Applying critical consciousness: culturally component disaster response outcomes. *Journal of counselling & development*, Volume 87.

Guo, Y., & Li, Y. (2016). Getting ready for mega disasters: the role of past experience in changing disaster consciousness. *Disaster Prevention and Management*, 25 (4), 492-505, <https://doi.org/10.1108/DPM-01-2016-0008>.

Hançerlioğlu, O. (2012). *Felsefe Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Humanitarian Leadership Academy. (2017). <https://www.humanitarianleadershipacademy.org/national-disaster-consciousness-month-philippines/> adresinden erişildi

Hürriyet. (26 Ocak, 2017). *Bakan'dan İstanbul'a kritik deprem uyarısı*. <http://www.hurriyet.com.tr/bakandan-istanbula-kritik-deprem-uyarisi-40346714> adresinden erişildi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2018). *Sosyal hasar görülebilirlik analizi*. <https://depremezmin.ibb.istanbul/calismalarimiz/tamamlanmis-calismalar/istanbul-ili-genelinde-afetler-karsisinda-sosyal-hasar-gorebilirlik-arastirmasi/> adresinden erişildi.

Jha, A. K., Stanton-Geddes, Z., & Miner, T. W. (2013). *Building Urban Resilience: Principles, Tools, and Practice*. Washington, D.C.: World Bank

Karabrahimoğlu, S. (2022). Türkiye'de 2003-2019 yılları arasında fiziki planlamanın kapsamı: Planlama Dergisi üzerinden bir değerlendirme. *Planlama*, 32(2):191–204, doi: 10.14744/planlama.2021.02411

Keleş, R. (2015). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Köker, İ. (21 Aralık 2016). Türkiye'de Haziran 2015-Aralık 2016 arası düzenlenen saldırılarda 500'e yakın kişi hayatını kaybetti. *BBC NEWS Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38365351> adresinden erişildi.

Kundak, S., & Türkoğlu, H. (2007). İstanbul'da deprem risk analizi. *İtuderjisi/a Architecture, Planning, Design*, 6(2), 37-46.

Maclean, K., Cuthill, M., & Ross, H. (2014). Six attributes of social resilience. *Journal of environmental planning and management*, 57:1, 144-156.

Motoyoshi, T. (2006). Public Perception of Flood Risk and Community-Based Disaster Preparedness. S. Ikeda, T. Fukuzono, & T. Sato (Ed.), *A Better Integrated Management of*

Disaster Risks: Toward Resilient Society to Emerging Disaster Risks in Mega-Cities (ss. 121-134). Tokyo: TERRAPUB.

Orhan, E. (2022). 1999 depremlerinin ardından planlama mevzuatı üzerine bir değerlendirme. *Planlama*, 32(1), 47–56, doi: 10.14744/planlama.2021.48569.

Oyanık M., & Cengiz E. (2020). Afet bilinci ve kader ilişkisi: Gümüşhane örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(A1), 87-101.

Özceylan, D. (2010). *Afetler için sosyal ve ekonomik zarar görebilirlik endeksi geliştirilmesi: Türkiye'deki iller üzerine bir uygulama* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye.

Özdemir A., & Şahinöz T. (2022). Toplumda afet farkındalığı oluşturmaya yönelik kullanılan araçlar: nitel bir çalışma. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 78-93.

Özyetgin Altun, A., & Ögdül, H. G. (2021). Afet riski yönetimi kapsamında kent planlama; İstanbul planları ve uygulamalar. *METU JFA*, 2 (38:2), 145-172.

Pelling, M. (2003). *The Vulnerability of Cities: Natural Disasters and Social Resilience*. London; Sterling, VA: Routledge.

Reja, M. Y., & Shajahan, A. (2011). Analysing the earthquake vulnerabilities for urban areas: In the context of Chittagong City. Disaster, Risk and Vulnerability Conference (ss. 48-54). Mahatma Gandhi University, Hindistan.

Shaw, R., Rahman, A., Surjan, S., & Parvin, A. G. (2016). *Urban Disasters and Resilience in Asia*. Elsevier.

Shayannejad, A., & Angerabi, B. A. (2014). Earthquake vulnerability assessment in urban areas using MCDM. *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development*, 2(2), 39-51.

Şenol Balaban, M. (Ed). (2017). Kent, Planlama ve Afet Risk Yönetimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Taşkın, K. (2012). Mahalle ölçekli depremsel zarar görebilirlik endeksi: Sakarya örneği (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye.

Tercan, B. (2018). 1948'den bugüne imar afları. *Mimarlık*, 403,19-26.

Tezcan, S., & Çelik, H. Z. (2020). Türkiye'de göçle oluşmuş yaşama bölgelerine yönelik yasal müdahaleler ve kentsel dönüşüm uygulamaları. *Planlama*, 30(3), 361–373, doi: 10.14744/planlama.2020.71677.

Tran, P., Kaneko, F., Shaw, R., Lorna P. V., & Hidetomi, O. (2009). Urban Disaster Risk Analysis, Action Planning, and Implementation Management. R. Shaw, H. Srinivas, & A. Sharma (Ed.), *Urban Risk Reduction: An Asian Perspective* (ss.13-36), Emerald Group Publishing Limited.

Türk Dil Kurumu. (2021). *Farkındalık*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Türkiye Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2022a). *Afet eğitim ile zihinsel dönüşüm*. <https://afad.gov.tr/afet-egitim-ile-zihinsel-donusum> adresinden erişildi.

Türkiye Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2022b). *Kitaplar*. <https://afad.gov.tr/kitaplar> adresinden erişildi.

Türkiye Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2022c). *Türkiye afet bilgi bankası*. <https://afad.gov.tr/tabb-turkiye-afet-bilgi-bankasi> adresinden erişildi.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. (2007). Hyogo framework for action 2005–2015: Building the resilience of nations and communities to disasters. https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf adresinden erişildi.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. (2009) Terminology on Disaster Risk Education. <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology> adresinden erişildi.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf adresinden erişildi.